

ДЕСТРУКТИВНІ МЕГАТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОСТІ: ВІД ПАНДЕМІЇ ДО ВІЙНИ

МОНОГРАФІЯ

Сучасний світ та його виклики
у пошуках осмислення
шляхів виходу з кризи

Демографічні трансформації
як головний мегатренд
сучасності

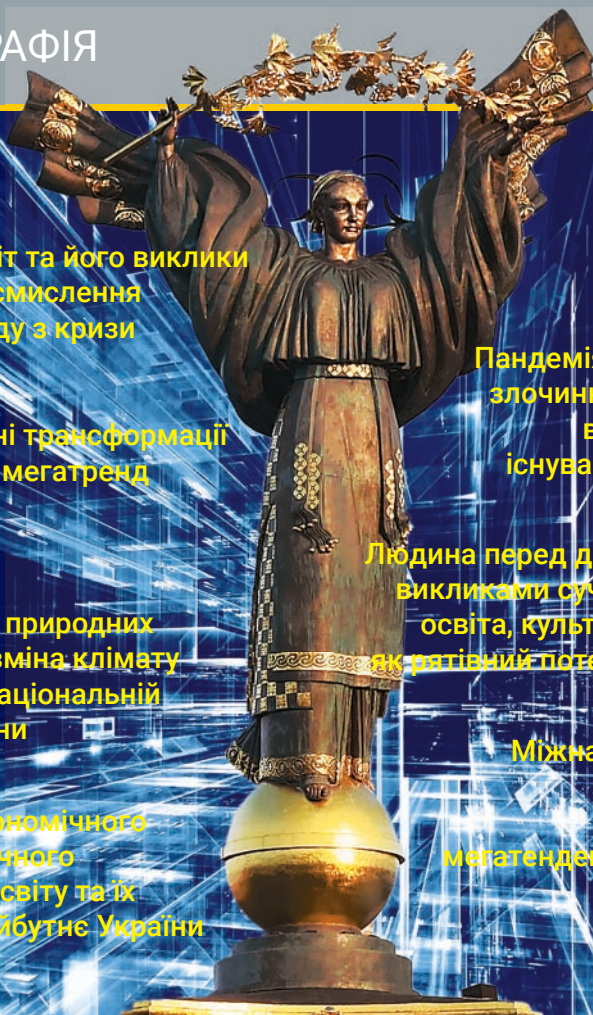
Виснаження природних
ресурсів та зміна клімату
як загроза національній
безпеці країни

Зміна геоеконімічного
та геополітичного
ландшафтів світу та їх
вплив на майбутнє України

Пандемія, організована
злочинність, тероризм,
війни як виклик
існуванню цивілізації

Людина перед деструктивними
викликами сучасності: наука,
освіта, культура, мистецтво
як рятівний потенціал людства

Міжнародна безпека
під впливом
деструктивних
мегатенденцій сучасності

АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ

**ДЕСТРУКТИВНІ
МЕГАТЕНДЕНЦІЇ
СУЧАСНОСТІ:
ВІД ПАНДЕМІЇ ДО ВІЙНИ**

Монографія

Харків
«Право»
2025

Авторський колектив:

Бережна О. Р., кандидатка технічних наук, доцентка; *Готра О. Б.*, кандидатка історичних наук, доцентка; *Іванов С. В.*, доктор економічних наук, професор; *Мельник О. А.*, докторка психологічних наук, старший науковий співробітник; *Разумова Г. В.*, докторка економічних наук, доцентка; *Сергієнко Т. І.*, кандидатка політичних наук, доцентка; *Требін М. П.*, доктор філософських наук, професор; *Хайнас Р. М.*; *Чупрій Л. В.*, доктор політичних наук, професор

Рецензенти:

В. І. Палагута – доктор філософських наук, професор (Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»);

В. Л. Погрібна – докторка соціологічних наук, професорка (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого);

В. Ф. Смолянук – доктор політичних наук, професор, заслужений працівник освіти України (Воєнна академія імені Євгенія Березняка)

*Рекомендовано до видання вченою радою
ГО «Аналітичний центр сучасної гуманітаристики»
(протокол № 3 від 25 лютого 2025 р.)*

Деструктивні мегатенденції сучасності: від пандемії до війни : монографія / [Іванов С. В., Мельник О. А., Разумова Г. В. та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. – Харків : Право, 2025. – 210 с. – DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178602567>.

ISBN 978-617-8602-56-7

Колективну монографію присвячено дослідженню теоретичних, методологічних і практичних засад сучасного світу в умовах наявності низки деструктивних тенденцій. Проаналізовано сутність і прояви деяких із них, а саме: демографічні трансформації як головний мегатренд сучасності, пандемію, організовану злочинність, тероризм, війни тощо. Значну увагу приділено осмисленню місця та ролі людини в умовах деструктивних мегатрендів, значенню культурних традицій у творенні картини світу в ситуації суперечливої реальності.

УДК 13+159.9+316+32+33

© Іванов С. В., Мельник О. А.,
Разумова Г. В. та ін., 2025

© ГО «Аналітичний центр сучасної
гуманітаристики», 2025

ISBN 978-617-8602-56-7

Зміст

Розділ 1

Сучасний світ та його виклики: у пошуках осмислення шляхів виходу з кризи

1.1. Вплив глобальних викликів на геополітичну трансформацію сучасного світу (Чупрій Л. В., Готра О. Б.)	4
Список використаних джерел	17
1.2. Демографічні наслідки війни в Україні (Іванов С. В., Разумова Г. В.)	19
Список використаних джерел	36
1.3. Значення культурних традицій у творенні картини світу в ситуації суперечливої реальності (Мельник О. А.)	39
Список використаних джерел	58

Розділ 2

Пандемія, організована злочинність, тероризм, війни як виклик існуванню цивілізації

2.1. Вплив пандемії COVID-19 на міжнародну безпеку (Хайнас Р. М.)	60
Список використаних джерел	67
2.2. Транснаціональна злочинність і міжнародний тероризм як деструктивні гравці на світовій арені (Требін М. П.)	68
Список використаних джерел	98
2.3. Війна як виклик існуванню цивілізації (Требін М. П.)	105
Список використаних джерел	125

Розділ 3

Людина і світ під впливом деструктивних мегатенденцій сучасності

3.1. Міжнародна безпека в умовах турбулентного світового порядку (Требін М. П.)	131
Список використаних джерел	151
3.2. Партнерство підприємств і міжнародних організацій для забезпечення стійкості економіки України (Сергієнко Т. І., Бережна О. Р.)	154
Список використаних джерел	175
3.3. Людина під впливом маніпулятивних технологій (Требін М. П.)	178
Список використаних джерел	205

Авторський колектив	209
----------------------------------	------------

7. Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all. *United Nations*. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2021/goal-08/>
8. Rume T., Islam S. M. D.-U. Environmental effects of COVID-19 pandemic and potential strategies of sustainability. *Heliyon*. 2020. Vol. 6, Issue 9. e04965. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7498239>
9. Tadesse S., Muluye W. The Impact of COVID-19 Pandemic on Education System in Developing Countries: A Review. *Open Journal of Social Sciences*. 2020. Vol. 8. P. 159–170. DOI: 10.4236/jss.2020.810011
10. The global decline in democracy has accelerated. Freedom House. March 3, 2021. URL: <https://freedomhouse.org/article/new-report-global-decline-democracy-has-accelerated>
11. The impact of the COVID-19 pandemic on education: international evidence from the Responses to Educational Disruption Survey (REDS) / Sabine Meinck, Julian Fraillon, Rolf Strietholt [editors]. Paris: UNESCO, 2022. 224 p. UNESDOC. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380398>
12. Vecco M., Clarke M., Vroonhof P., Weerd de E., Ivkovic E., Minichova S., Nazarejova M. The impact of the COVID-19 pandemic on creative industries, cultural institutions, education and research. *World Intellectual Property Organization*. 2022. 67 p. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo_cr_covid_19_ge_22/wipo_cr_covid_19_ge_22_study.pdf

===== 2.2. Транснаціональна злочинність і міжнародний тероризм як деструктивні гравці на світовій арені

Требін Михайло Петрович

доктор філософських наук, професор

професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Сучасний світ зазнає на собі впливу значної кількості деструктивних чинників: на наших очах руйнуються правила міжнародної взаємодії, що склалися століттями, право сили заміщує силу права, злочинець стає героєм, а герої вмирають у в'язницях, насилля стає

нормою існування соціуму, брехня – головним трендом політиків і бізнесменів, маніпуляція свідомістю – професійним обов’язком співробітників ЗМІ. Руйнується світ, руйнується навколишнє середовище, знищується майбутнє, людина втрачає сенс життя та перетворюється на ніщо. Деструкція заповнює світ, аномальність стає повсякденністю нашого буття; убивці, мародери, наркодилери, терористи – взірцем для наслідування.

Однією з деструктивних мегатенденцій сучасного глобалізованого світу став процес інтенсивної криміналізації суспільних відносин, що набуває в наш час міжнародного характеру у вигляді глобалізації злочинності, створення транснаціональних кримінальних угруповань¹. Набуття національною злочинністю транснаціональних форм та утворення міжнародних злочинних організацій (завдяки глобалізації політичних зв’язків, економічних і комерційних стосунків, міграційних процесів та інформаційних потоків, через «економічний шпіонаж» і конкуренцію в найбільш прибуткових галузях і технологіях, безпрецедентне поширення ринку перевезень і туризму) стало сьогодні критично ризиковою глобальною тенденцією світового розвитку. Транснаціональна організована злочинність є серйозною та зростаючою загрозою як національній, так і міжнародній безпеці. Згідно з даними доповіді Управління ООН з наркотиків та злочинності за 2023 р., організована злочинність продовжує давати колосальні прибутки. На цей час загальний прибуток транснаціональних злочинних організацій оцінюється приблизно в 1,5–2 трильйона доларів США. Ця сума еквівалентна близько 2–5% світового ВВП². Для порівняння, 2009 р. цей показник становив 870 млрд доларів, або 1,5% світового ВВП³. Тобто за минулі п’ятнадцять років доходи трансна-

¹ Див.: Герасіна Л. М., Требін М. П. Деструктивні мегатенденції сучасності: глобальний конфлікт, глобалізація злочинності, міжнародний тероризм. *Український соціум*. 2008. № 4 (27). С. 140–148.

² Див.: World Drug Report 2023. *Office on Drugs and Crime*. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/world-drug-report-2023.html>

³ Див.: Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes: Research report. *UNODC*. October 2011. P. 7. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf

ціональної організованої злочинності зросли приблизно в 2 рази як в абсолютному вираженні, так і у відсотках від світового ВВП. Це свідчить про збереження високої прибутковості кримінального бізнесу та зростання його масштабів. Інтернаціоналізація організованої злочинності є найбільш помітною в поширенні ринків збуту наркотиків, незаконної торгівлі людьми (та їх вилученими органами), дітьми, зброєю, радіоактивними речовинами, викраденими цінностями тощо, які поставляються через мережу злочинних комерційних організацій. Таким чином, міжнародні злочинні об'єднання становлять глобальну загрозу не одній, а більшості країн світу, перешкоджають нормальному міжнародному співробітництву, руйнують довіру до ефективності правоохоронної діяльності, загрожують законним інтересам і правам громадян будь-якої держави.

Це обумовило появу нових складних проблем: наприклад, усвідомлення того, яким чином триватиме об'єктивний процес криміналізації соціальних відносин за умов прогресуючої глобалізації світу; як у подальшому буде розвиватися сама глобалізація під впливом злочинності, що інтенсивно зростає; чи можна передбачити та виробити адекватну систему запобігання таким глобальним загрозам, як міжнародний тероризм, транснаціональна злочинність, не порушуючи при цьому законні права та свободи громадян тощо¹.

¹ Див.: Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність : монографія / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ : Ліра, 2009. 356 с.; Жаровська Г. П. Транснаціональна організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, протидія : монографія / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : ЧНУ : Рута, 2018. 567 с.; Орловська Н. А. Транснаціональна та транскордонна злочинність: актуальні питання феноменології. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Юридичні науки*. 2018. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2018_4_3; A handbook of transnational crime and the rehabilitation of offenders / editors: P. N. Ndubueze, F. Attoh, S. O. Adejoh. Yaba-Lagos : University of Lagos Press and Bookshop Ltd., 2022. xxii, 324 p.; Comparative and international policing, justice, and transnational crime / edited by Sesha Kethineni. Durham, N. C. : Carolina Academic Press, 2010. xxiii, 426 p.; Madsen F. G. Transnational organized crime. London ; New York : Routledge, 2009. xxii, 168 p.; O'Neill M. The transnational crime of human trafficking. Abingdon, Oxon ; New York, NY : Routledge, 2024. vii, 172 p.; Roth M. P. Global organized crime : a reference handbook. Santa Barbara, Calif. : ABC-CLIO, 2010. xix, 308 p.; Transnational organized crime / edited by Margaret E. Beare. Farnham, Surrey, England ; Burlington, VT : Ashgate, 2013. xxxi, 608 p. та ін.

Наукові дослідження свідчать про специфічний, дуалістичний вплив глобалізації (ескалація злочинів та посилення боротьби з ними) на процеси транснаціональної та національної злочинності, що виявляється у таких кримінологічних аспектах: достатньо високий рівень і специфічна структура злочинності у світі в цілому та в окремих країнах; зміна сукупності глобальних причин і умов зростання злочинності та її окремих різновидів; «космополітична» трансформація особистості сучасного злочинця, що має пристосовуватись до транснаціональних умов діяльності; виникнення нових форм і видів суспільно небезпечної діяльності в глобально взаємозалежному світі; активна транснаціоналізація злочинності, особливо організованої та терористичної; поширення специфічної сфери злочинного в кримінальному законодавстві деяких країн; інтенсивний розвиток міжнародного співробітництва правоохоронних структур у боротьбі з транснаціональною злочинністю; вплив глобальних процесів на зміст та організаційно-правові заходи держав із запобігання й припинення злочинності¹.

У світі існує велика кількість транснаціональних організованих злочинних угруповань, що відрізняються за походженням, розмірами, сферами спеціалізації, а також за низкою інших параметрів. За оцінками експертів, найбільш потужними транснаціональними криміналь-

¹ Див.: Краснов О. Транснаціональна організована злочинність: риси та напрями протидії. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Юридичні науки*. 2019. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpsurn_2019_3_11; Леган І. М. Транснаціональна злочинність, її різновиди та прояви: теоретико-методологічні аспекти. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки*. 2021. Т. 32(71), № 3. С. 70–75; Ткачова О. В. Транснаціональна злочинність: особливості й основні моделі. *Теорія і практика правознавства*. 2021. Вип. 2. С. 240–251; A research agenda for global crime / edited by Tim Hall, Vincenzo Scalia. Cheltenham, UK ; Northampton, MA : Edward Elgar Publishing, 2019. xi, 181 p.; Albanese J. S. Transnational crime and the 21st century : criminal enterprise, corruption, and opportunity. New York : Oxford University Press, 2011. xvii, 158 p.; Encyclopedia of transnational crime & justice / Margaret E. Beare, editor. Thousand Oaks, Calif. : SAGE Publications, 2012. xxviii, 510 p.; Lin L. S. F. Asian Organized Crime and the Anglosphere. Cham: Springer, 2023. xii, 144 p.; The Palgrave Handbook of (In)security and Transnational Crime in Africa / Adebunsi Isaac Adeniran, James Olabisi Ayodele, Lanre Olusegun Ikuteyijo (Editors). Cham: Palgrave Macmillan, 2025. viii, 409 p. та ін.

ними формуваннями сьогодні є: колумбійські кокаїнові картелі; китайські кримінальні угруповання, що організовуються навколо глибоко законспірованих злочинних угруповань, іменованих «тріадами»; італійські мафіозні структури. Англійські дослідниці Феліція Аллум і Дженніфер Сендс вважають, що в Європі найбільш помітною є кримінальна діяльність китайських, колумбійських, італійських, російських, східноєвропейських і турецьких угруповань організованої злочинності¹.

Однією з колумбійських традицій у кримінальній сфері здавна була діяльність нелегальних угруповань, що сформувалися на сімейній або міжсімейній основі². Саме цей принцип організаційної побудови використали найбільші у світі колумбійські картелі, сконцентровані головним чином у Медельїні та Калі. Перш ніж кокаїн став основним об'єктом їхніх ділових інтересів, колумбійці були головними постачальниками марихуани на світовий споживчий ринок. Однак наприкінці 70-х років минулого сторіччя деякі з колумбійських злочинних структур дійшли висновку, що величезний потенціал рентабельності пов'язаний саме з кокаїновим бізнесом. Потенційний прибуток обіцяв бути просто нечуваним за умови організації та здійснення повного технологічного циклу операцій – вирощування, переробки, постачання та реалізації продукту. Результатом стало створення однієї з найбільших агроіндустрій у світовій історії та приплив такого величезного прибутку, який організованим кримінальним співтовариствам не доводилося отримувати досі. Існують оцінки, що 80% кокаїну у світі постачають десять колумбійських кримінальних картелів. За найскромнішими підрахунками, загальний дохід картелів досяг 70% від сукупного національного доходу Колумбії, Болівії, Перу разом узятих, а середній прибуток перевищив обсяг національного бюджету Перу і Болівії³.

¹ Див.: Allum F., Sands J. Explaining organized crime in Europe: Are economists always right? *Crime, law & social change*. 2004. Vol. 41, Issue 2. P. 133–160. DOI: 10.1023/B:CRIS.0000016223.49968.17

² Див.: Nieves R. J. Colombian cocaine cartels : lessons from the front. Washington, D. C. : National Strategy Information Center, 1997. ii, 34 p.

³ Див.: McCarthy D. M. P. An economic history of organized crime : a national and transnational approach. Abingdon, Oxon ; New York : Routledge, 2011. xi, 323 p.

Кістяк картелів складають сім'ї-клани, що очолюють величезну ділову мережу з виробництва та торгівлі наркотиками, які контролюють безліч агропідприємств, розкиданих по всіх Андах на території в 270 тис. га. У цю мережу включені тисячі лабораторій і цехів, що виробляють понад 900 тонн кокаїну і героїну щорічно, а також транснаціональна дистриб'юторська мережа, по каналах якої сировина та кінцевий продукт доставляються до споживача в межах всієї планети. Картелі мають також маркетингові операційні системи в кожному з найбільш населених районів Сполучених Штатів і у все більших масштабах на території Європи. Загалом через усі ланки своєї мережевої структури картелі «перекачують» тисячі тонн наркотичного продукту. Отримані таким чином гроші відмиваються в міжнародній легальній фінансовій та банківській мережі. Потім відмиті гроші репатріюються, а лєвова частка коштів інвестується в США та Європі.

«Життєдіяльність» колумбійських картелів відбувається в руслі загальних закономірностей і тенденцій розвитку транснаціональної організованої злочинності. За минулі три десятиліття вони різко інтенсифікували ділове співробітництво з іншими транснаціональними кримінальними угрупованнями. Зокрема, ще 1992 р. в ході найважливішої операції низки західних спецслужб під кодовою назвою «Зелений лід», що мала на меті блокування відмивання брудних грошей, були отримані неперевершені докази зростаючої взаємодії між картелем Калі та сицилійською мафією. Були документально підтверджені широкомасштабні поставки колумбійцями великих партій кокаїну для подальшої реалізації через мережу європейських мафіозних структур. Крім того, партнери зі злочинного бізнесу обмінюються інформацією, даними кримінальної експертизи, раціоналізували ринок, причому в дедалі більших масштабах. Розмах і витонченість операцій, відповідність найвищим стандартам конспірації роблять картелі надзвичайно гнучкими та маловразливими, у тому числі в ресурсному відношенні. Все це дозволяє їм кидати виклик владі на національному рівні, стійко переносити удари правоохоронних структур міжна-

родної спільноти, зберігати завойовані ринки. Сьогодні колумбійські картелі є найбільш високоорганізованим кримінальним середовищем порівняно з будь-яким іншим транснаціональним або локальним злочинним угрупованням. Зазвичай до складу наркокартелю входять: «соколи» (ісп. *Halcones*), які вважаються «очима і вухами» вулиць, «соколи» – найнижчий ранг у будь-якому наркокартелі. Вони несуть відповідальність за нагляд за діяльністю поліції, військових та груп суперників; «вбивці» (ісп. *Sicarios*) – це озброєна група в складі наркокартелю, що відповідає за вбивства, викрадення людей, крадіжки, рекет і захист територій впливу наркокартелю від конкуруючих груп і правоохоронців; «лейтенанти» (ісп. *Tenientes*) – друга за рангом посада в організації наркокартелю, відповідальні за нагляд за «сікаріо» та «соколами» на власній території; «наркобарони» (ісп. *Capos*) – найвища посада в будь-якому наркокартелі, відповідальні за нагляд за всією галуззю наркоторгівлі, призначають відповідальних на територіях впливу, створюють альянси та планують гучні вбивства. Вони найчастіше виступають у ролі легальних підприємців та використовують таке потужне прикриття, як упровадження в правоохоронні структури або інші органи влади, зокрема за допомогою участі у виборчих кампаніях. Незважаючи на серйозні втрати, завдані картелями в середині 90-х років XX століття, вузькоспеціалізована, мережева структура їхніх організацій дозволила їм зберегти та примножити свій основний фінансовий та кадровий потенціал.

Наступною за величиною та значущістю (після колумбійських картелів) транснаціональною злочинною організацією є китайські тріади, що базуються в Гонконгу і частково на Тайвані, а також мають філії у багатьох регіонах світу¹. Слово «тріада» запозичене зі священного символу китайського суспільства – небо, земля, людина (трикутник). Нині фахівці виділяють кілька найбільш могутніх китайських злочинних угруповань: «Big Circle», яка діє на території США, Канади, Південної Америки та Гонконгу; «Four Seas Gang» – найбільше

¹ Див.: Murray D. H., Baoqi Q. The origins of the Tiandihui : the Chinese triads in legend and history. Stanford, Calif. : Stanford University Press, 1994. ix, 350 p.

угруповання в Тайвані; «14 К» у Гонконгу, яка також має свої осередки в Росії, Австралії, Канаді, Чехії, країнах Південно-Східної Азії та США; «Sun Yee On», яка є найбільшою з китайських тріад і здійснює кримінальну діяльність на території США, країн Бенілюкс, Австрії, Франції, Німеччини, Іспанії, Австралії, Японії та Таїланду¹. Можливо, до складу тріад входять до 300 тис. осіб. На відміну від вертикально структурованих колумбійських кокаїнових картелів, у яких кримінальна активність жорстко спрямовується з верхівкової частини піраміди, китайські тріади є набагато більшою мірою розгалуженим кримінальним павутинням з безліччю різних підприємств з менш централізованим керуванням². Членство в тріадах в основному має етнічний характер, кадровий підбір здійснюється за сімейним принципом, прийом до лав організації супроводжується різними ритуалами і церемоніями³. Скажімо, обряди китайських тріад передбачають принесення в жертву півня, зачитування 36 клятв перед вітварем та проколювання срібною голкою середнього пальця. Членство в тріаді означає вираження певної міри довіри, її члени утворюють єдиний робочий колектив, покликаний надавати допомогу іншим членам, навіть незнайомим. Тому, хоча тріади й мають певну формальну структуру, яка включає «голову дракона» та штат таких «фахівців», як інфорсери та керівники, значна частина їх злочинної діяльності, як правило, здійснюється тими членами, які залучаються для кожного окремого випадку в межах гнучкої мережевої системи, яка може змінюватись залежно від тієї чи іншої злочинної операції, що проводиться. Постійна увага приділяється забезпеченню персональної лояльності як найважливішому засобу збереження міцності кримінальної структури. Незмінно підтримується культ шанування та традиційного «обдарування» старших в ієрархії з боку простих членів організації.

¹ Див.: Curtis G. E., Elan S. L., Hudson R. A. et al. Transnational activities of Chinese crime organizations. *Trends Organ Crim.* 2002. Vol. 7. P. 19–57.

² Див.: Robertson F. Triangle of death : the inside story of the Triads – the Chinese mafia. London : Routledge and K. Paul, 1977. 184 p.

³ Див.: ter Haar B. J. Ritual & mythology of the Chinese triads : creating an identity. Leiden ; Boston : Brill, 2000. xiii, 517 p.

Тріадами здійснюється набагато більш широкий спектр злочинної активності, ніж колумбійськими картелями. Так, крім торгівлі наркотиками (переважно героїном), вони займаються контрабандою, крадіжками, замовними вбивствами, вимаганням, шахрайськими операціями з кредитними картками, наживаються на проституції та заборонених азартних іграх¹. Але основний дохід їм забезпечує наркобізнес та контрабанда «живого товару». Зокрема, тріади відіграють панівну роль в імпорті героїну в США та низку інших країн². Завдяки їхнім зусиллям щодо розвитку відповідної ринкової інфраструктури світове виробництво опіуму з 1995 року практично потроїлося, причому головним чином у так званому Золотому Трикутнику Південно-Східної Азії і в Золотому Хресті Південно-Західної Азії. Власне, дві третини щорічно виробленого світового обсягу опіуму походить із Південно-Східної Азії, переважно Бірми. Основним же постачальником цього продукту споживачам у США та Європі є китайські кримінальні структури.

Контрабандна доставка нелегальних китайських мігрантів у розвинені держави світу, особливо в Сполучені Штати Америки, також є прибутковим бізнесом для китайської транснаціональної організованої злочинності. Цей вид злочинної діяльності приносить китайським кримінальним злочинним організаціям приблизно 3,5 млрд доларів на рік. З КНР, Гонконгу та Тайваню мафіозними угрупованнями щорічно переправляється понад 200 тис. нелегальних мігрантів. До речі, низка незалежних експертів вважає, що це число є фактично вдвічі більшим. Рік від року способи контрабандної доставки китайців до інших країн стають все більш витонченими та чітко організованими. Правоохоронними органами світового співтовариства вже ідентифіковано понад 90 повітряних ліній, що використовуються китайськими контрабандистами в багатьох країнах світу. Контрабандисти переправляють мігрантів уже цілими партіями, що нараховують

¹ Див.: Booth M. The triads : the growing global threat from the Chinese criminal societies. New York: St. Martin's Press, 1991. xiii, 215 p.

² Див.: Huston P. Tongs, gangs, and triads : Chinese crime groups in North America. Boulder, Colo. : Paladin Press, 1995. x, 270 p.

часом понад 200 осіб на один транспортний засіб. Керівники правоохоронних відомств найбільших західних країн, особливо США, цілком резонно стверджують, що з возз'єднанням Гонконгу з КНР активність тріад різко посилилася.

В Європі діяльність китайських тріад охоплює цілий спектр різних видів кримінальної діяльності. В Австрії тріади займаються контрабандою та відмиванням грошей, у Нідерландах та Бельгії – торгівлею наркотиками, в Іспанії – рекетом, організацією нелегальної імміграції, курируванням проституції, наркотиків та грального бізнесу, у Великій Британії – наркобізнесом, організацією нелегальної імміграції та проституції, шахрайством з кредитними картками, здирництвом, гральним бізнесом, підбобою документів. Китайські тріади співпрацюють з іншими етнічними злочинними угрупованнями – російськими, домініканськими, афроамериканськими, пуерто-риканськими, колумбійськими та нігерійськими.

Італійські транснаціональні злочинні угруповання виділяються серед інших організацій як найбільш складні та глибоко законспіровані кримінальні структури. Найбільш відомими серед них є сицилійська мафія (або Коза Ностра), неаполітанська каморра, а також калабрійська ндрангета¹. Історія сицилійської мафії сягає століть, згодом вона змогла стати вельми впливовою кримінальною організацією². Каморра з'явилася в XIX ст. як суто міське явище і з того часу стало розгалуженим, ієрархічно організованим злочинним угрупованням³. Як підкреслює дослідник італійської мафії Е. Серао, для каморри більш характерні принципи корпоративної організації та жорстка дисципліна, ніж для інших злочинних угруповань⁴. Ндрангета з'явилася в той самий час як організація самозахисту бідних селян, спрямована проти великих земельних власників. Ндрангета

¹ Див.: Arcà F. *Mafia, camorra, 'ndrangheta*. Roma : Lato side, 1982. 373 p.

² Див.: Dickie J. *Cosa Nostra : a history of the Sicilian Mafia*. New York : Palgrave Macmillan, 2004. 370 p.

³ Див.: Monnier M. *La Camorra : notizie storiche raccolte e documentate / introduzione di Gabriella Gribaudi*. Lecce : Argo, 1994. 187 p.

⁴ Див.: Serao E. *King of the Camorra* / tr. by Baron Bernardo Quaranta di San Severino. New York: G. W. Dillingham company, 1912. P. 15–17.

основана на сімейних та родинних зв'язках, вона відома також широким використанням ритуалів та церемоній¹. Ндрангета має змішану вертикально-горизонтальну централізовану структуру, у якій виділяються «ндріни» – окремі сім'ї та «локале» – їх об'єднання в межах будь-якої території, регіону, що забезпечує, з одного боку, ефективність управління осередками злочинного співтовариства, з другого – постійне розширення масштабів злочинної діяльності та повний контроль «локале» над зайнятими ними територіями. За всіх своїх відмінностей, підкреслюють Ф. Аллум і Дж. Сенде, ці угруповання мають спільні риси, засновані на культурних традиціях італійського Півдня². Основу діяльності перерахованих і низки інших кримінальних спільнот в Італії становлять різноманітні традиції старих мафіозних кланів, що мають сімейний та силовий характер. Разом з тим, італійські мафіозні структури є надзвичайно динамічними, вони легко пристосовуються до мінливих умов ринку та в необхідних випадках налагоджують ділове співробітництво з аналогічними структурами в інших регіонах світу. Сфери діяльності італійських мафіозних спільнот є досить різноманітними: контрабанда наркотиків, викрадення людей, нейтралізація конкурентів у сфері законного підприємництва за допомогою незаконних засобів тощо³.

За свідченням фахівців, типові риси транснаціональної злочинної корпорації дедалі чіткіше демонструє саме сицилійська мафія⁴. Підґрунтям її діяльності, як і інших італійських злочинних організацій, є закон мовчання та тісні зв'язки, що мають частково функціональний характер, частково сімейно-особистісний та засновані на страху. Зберігаючи багато власних традицій, сицилійська мафія водночас є ди-

¹ Див.: Sergi A., Lavgorgna A. 'Ndrangheta: The Glocal Dimensions of the Most Powerful Italian Mafia. Cham: Palgrave Macmillan, 2016. ix, 122 p.; The 'Ndrangheta and Sacra Corona Unita : The History, Organization and Operations of Two Unknown Mafia Groups / edited by Nicoletta Serenata. Cham : Springer, 2014. xv, 185 p.

² Див.: Allum F., Sands J. Explaining organized crime in Europe: Are economists always right? P. 138–140.

³ Див.: Gasparini M. The Mafia : history and legend / translated from the Italian by Brian Eskenazi. Paris : Flammarion ; London : Thames & Hudson, 2011. 207 p.

⁴ Див.: Maran A. G. D. Mafia : inside the dark heart : the rise and fall of the Sicilian Mafia. New York: Thomas Dunne Books, 2010. 411 p.

намічною та добре пристосовується до нових умов. Поширивши свою владу на простих громадян у той період, коли держава була досить слабкою, сицилійська мафія успішно перемістилася із сільських районів у сферу промислового виробництва й бізнесу та вийшла з місцевого та національного рівня діяльності на транснаціональний. З кінця 60-х років минулого століття вона поширила свою активність на територію континентальної Італії, а потім встановила міцні зв'язки зі злочинними об'єднаннями в державах Європи та Америки¹. Основу її рішучих зусиль у цьому напрямку складало прагнення підкорити собі найбільш дохідні сфери економічної діяльності, а серед них – насамперед торгівлю наркотиками. Зайнявшись цим бізнесом трохи пізніше, ніж інші злочинні групи, сицилійська мафія потім не лише поставила під контроль торгівлю наркотиками на території Італії, але виборола в цій сфері міцні позиції на міжнародній арені. Зокрема, через Сицилію транспортується близько третини всього героїну, що продається на світовому ринку. Там же розташовані кілька підпільних фабрик, на яких опіум, що доставляється з Близького та Середнього Сходу, переробляється на героїн. Саме із Сицилії різними, часом дуже складними шляхами доставляється значний обсяг героїну до США. Розвинені на цій основі транснаціональні зв'язки Коза Ностри обумовили зміни в її структурі, забезпечивши їй велику гнучкість і динамізм, посиливши ступінь її впливу в країні та зміцнивши контакти з фінансовими корпораціями, що здійснюють валютні операції на міжнародному ринку. Через призму загальних тенденцій транснаціональної організованої злочинності слід розглядати її взаємини зі вкрай правими, ультралівими та іншими терористичними угрупованнями, а також з легальними політичними об'єднаннями та партіями². Зрештою є вагомими підстави констатувати існування давніх і таких, що важко розкриваються, зв'язків сицилійської мафії з низкою функціонерів з вищих ешелонів влади та з працівниками правоох-

¹ Див.: Sterling C. Octopus : the long reach of the international Sicilian Mafia. New York : Norton, 1990. 384 p.

² Див.: Scalia V. Crime, Networks and Power: Transformation of Sicilian Cosa Nostra. Cham: Palgrave Macmillan, 2016. xiii, 124 p.

ронних органів¹. Розвиток перерахованих тенденцій не змогла припинити навіть та серйозна шкода, яку було заподіяно сицилійській мафії в 80-ті роки XX ст.². Вона, як і раніше, залишається однією з найнебезпечніших транснаціональних злочинних організацій, що серйозно загрожує системі правопорядку у світі.

Сьогодні італійська організована злочинність дуже активна в багатьох країнах Європи. В Австрії вона займається наркобізнесом і відмиванням грошей, у Бельгії – торгівлею зброєю та наркотиками, у Франції – контрабандою цигарок і ліків, рекетом, відмиванням грошей, організацією проституції та азартних ігор. Італійські злочинні угруповання активно діють на території Німеччини, займаючись відмиванням грошей, наркобізнесом, торгівлею зброєю та вкраденими автомобілями, але також і будівництвом, харчовою та шкіряною промисловістю тощо.

Впливовим транснаціональним організованим злочинним угрупованням є якудза. Ця організація народилася понад чотири століття тому в Японії феодалів і самураїв, пережила свій золотий вік між 1960-ми і 1980-ми роками, коли вона налічувала понад 180 000 учасників³. Саме слово «якудза» (яп. ヤクザ) перекладається як комбінація чисел 8-9-3, тобто «я-ку-за». Згідно з найбільш поширеною з версій походження слова «якудза», у ханафуда (яп. 花札, «квіткові карти»), однією з азартних ігор, поширених у стародавній Японії, де в кожному сеті гравцю видається три карти, ця комбінація карт, що дає суму 20, означала програш. Звідси позначення чогось абсолютно марного, непотрібного. Марними і втраченими для суспільства вважалися і члени банд бакуто (яп. 博徒) – професійних гравців у карти, що розплодилися в епоху сьогуната Токугава вздовж великих доріг і при заїжджих дворах. Саме в жаргоні гравців-бакуто вперше виникає назва «якудза», і навіть досі в Японії зрідка можна зустріти

¹ Див.: Bestler A. *The Sicilian Mafia: The Armed Wing of Politics*. Wiesbaden: Springer, 2023. xv, 467 p.

² Див.: Coluccello R. *Challenging the Mafia Mystique: Cosa Nostra from Legitimation to Denunciation*. London: Palgrave Macmillan, 2016. xi, 260 p.

³ Див.: Americe A. Якудза. Звідки походить японська мафія і чому вона переживає занепад. *BBCnews. Україна*. 28.04.2024. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cv2xdprl1w1qo>

думку, що в суворому значенні слова якудза – це традиційні професійні учасники азартних ігор. Бакуто збагатили традицію якудза не лише найважливішою частиною свого ремесла – бізнесом на азартних іграх, а й колоритним звичаєм відрубання фаланги пальця як покарання за порушення правил банди. Іншим джерелом традиції якудза слід визнати групи текія (яп. 的屋) – дрібних вуличних торговців. На відміну від діяльності гравців, ці люди були залучені до більш-менш законних видів заробітку. Феодальна влада ще в середині XVIII ст. надала босам груп торговців напівофіційний статус, уповноваживши їх на контроль за своїми підлеглими з метою запобігання широкомасштабному обману покупців та воєн за території. Незважаючи на це, групи текія зберігали помітні кримінальні риси, приймаючи до своїх лав оголошених у розшук злочинців та підробляючи на додаток до основного бізнесу рекетом та здирництвом. Групи текія були привабливим місцем для буракумін (яп. 部落民) – категорії спадкових недоторканих у феодальній Японії. Незважаючи на скасування урядовим декретом офіційної дискримінації цих людей у 1871 р., вони залишаються предметом суспільного ostracism у Японії й досі, що продовжує стимулювати приплив значної їх кількості до лав кримінального підпілля¹.

Якудза складається з 25 об'єднань, або «сімей», з яких три є основними і від них залежать сотні підгруп відповідно до суворой ієрархії². Найбільшу активність вона виявляє у своїй країні, а також на території США, Гавайських островів, Філіппін. Члени злочинних груп підпорядковуються суворій ієрархії, їхня життєдіяльність регулюється звичаями та традиціями кримінального середовища³. Структура японського злочинного угруповання якудза виглядає таким чином (див. табл. 1)⁴.

¹ Див.: Hill P. B. E. The Japanese mafia : Yakuza, law, and the state. Oxford ; New York : Oxford University Press, 2003. P. 23.

² Див.: Americe A. Якудза. Звідки походить японська мафія і чому вона переживає занепад.

³ Див.: Seymour C. Yakuza diary : doing time in the Japanese underworld. New York : Atlantic Monthly Press, 1996. ix, 212 p.

⁴ Див.: Kaplan D. E., Dubro A. Yakuza : Japan's criminal underworld. London : Robert Hale, 2003. xxii, 400 p.

Таблиця 1

Структура японського злочинного угруповання якудза

Рівень	Назва
Лідер (глава сім'ї)	Оябун (яп. 親分)
Старший консультант	Сайко комон
Начальник штабу	Со-хонбутьо
Юрисконсульт	Сігіїн
Бухгалтер	Кайкей
Куратор кількох кланів родини	Вакагасира
Керівник окремого клану родини	Сятейгасира
Старший брат	Кьодай
Молодший брат	Сятей
Пересічний гангстер	Деката (кобун)
Новачок	Куміїн
Стажер	Сансіта

Подібно до інших гангстерських об'єднань якудза мають арсенал спеціальних ритуалів та церемоній для ініціації нових членів організації. Вони практикують обряд обміну чашами із саке, який символізує вступ у відносини оябун – кобун (досл. «роль батька – роль сина») і здійснюється перед синтоїстським святилищем. Причому кількість налитого в чашу саке залежить від статусу учасників церемонії. Якщо беруть участь рівні «брати», як, наприклад, під час укладання угод між босами двох банд, то кількість саке у двох чашах є однаковою. В інших випадках нерівна кількість напою відображає асиметрію статусу обох сторін. У повсякденному житті якудза видають себе за успішних бізнесменів. Найбільш активно проявляють себе в операціях з «відмивання» грошей, секс-індустрії, шахрайських операціях, економічних злочинах, останнім часом стали займатися кіберзлочинністю, складськими маніпуляціями тощо. Відмінним для японських якудза є небачений в інших країнах ступінь суспільної толерантності до якудза, що дозволяє їм підтримувати фактично партнерські відносини з поліцією та відкрито демонстру-

вати формальні ознаки приналежності до тих чи інших угруповань злочинців¹. Але судові та поліцейські переслідування за останні роки зменшили кількість якудза до близько 10 000, не враховуючи сподвижників².

Історія мексиканських наркокартелів починається з 1960-х рр., коли дрібні угруповання сімейного та близькоспорідненого характеру почали займатися незаконною діяльністю з переміщення контрабандних товарів та наркотиків у США, а також незаконною міграцією. За своєю природою ці групи були розрізненими, не мали єдиного центру стратегічного керівництва та координації, управлінських структур, їхня діяльність здійснювалася на кордоні Мексики та США. Однак ситуація почала кардинально і швидко змінюватись у період з кінця 1970-х і до початку 1980-х рр., коли основний транзит наркотрафіку став здійснюватися з Колумбії через територію Мексики та до основного ринку збуту – США. За досить нетривалий час розрізнені та слабо організовані сімейні групи стали кооперуватися та оформлятися в складні вертикально структуровані наркокартелі, діяльність яких була загалом переорієнтована на транзит кокаїну до США, що зумовило прагнення до територіального відокремлення мексиканської організованої злочинності та розподілу території Мексики на сфери впливу³.

Мірою збільшення імпортованого кокаїну до США зростала й могутність мексиканських картелів, що виявилось в збільшенні прибутку цих злочинних організацій, створенні власних мереж поширення у США, диверсифікації злочинної діяльності, а також у кількісному збільшенні штатної та організаційної структури наркокартелів. У свою чергу, зростання могутності наркокартелів спровокувало природну конкуренцію між ними, що неминуче спричинило силову боротьбу та зростання воєнізованих структур і підрозділів усередині

¹ Див.: Kaplan D. E., Dubro A. *Yakuza : the explosive account of Japan's criminal underworld*. Reading, Mass. : Addison-Wesley, 1986. xi, 336 p.

² Див.: Americe A. Якудза. Звідки походить японська мафія і чому вона переживає занепад.

³ Див.: Marcy W. L. *Narcostates : civil war, crime, and the war on drugs in Mexico and Central America*. Boulder; London : Lynne Rienner Publishers, Inc., 2023. viii, 359 p.

картелів¹. Сьогодні найвідомішими та найвпливовішими транснаціональними структурами в Мексиці є наступні картелі: «Сіналоа» (ісп. *Cártel de Sinaloa*), «дель Гольфо» (ісп. *Cártel del Golfo*), «Об'єднані картелі» (ісп. *Cárteles Unidos*), «Нове покоління Халіско» (ісп. *Cártel de Jalisco Nueva Generación*), «Лос-Зетас» (ісп. *Los Zetas*) і «Північно-східний картель» (ісп. *Cártel del Noreste*), що відокремився від «Лос-Зетас», «Хуареса» (ісп. *Juárez Cártel*), також відомий як «Організація Вісенте Каррільо Фуентеса». Міністерство юстиції США вважає, що мексиканські групи наркоторговців (насамперед картелі «Сіналоа», «дель Гольфо», «Хуареса» та «Лос-Зетас») домінують у галузі наркоторгівлі та працюють більш ніж у 230 містах США. Вони розширили свій бізнес-портфель і вже займаються не лише контрабандою кокаїну з Латинської Америки, а й імпортом героїну з Азії та виробництвом марихуани та метамфетаміну в США (за даними міністерства юстиції США). 20 лютого 2025 р. Державний департамент США визнав картелі «Сіналоа», «Нове покоління Халіско», «Північно-східний», «дель Гольфо» і «Об'єднані картелі» терористичними організаціями².

Нігерійська організована злочинність у світі з'явилася відносно недавно³. Зростання організованої злочинності в Нігерії часто пов'язують із падінням цін на нафту на початку 80-х років ХХ ст. і викликаною цим дезорганізацією нігерійської економіки, яка наприкінці 70-х на 95% залежала від експортних надходжень. У результаті багато обдарованих нігерійців, що мали неординарні здібності (значна частина яких мала вищу освіту та жила в інших країнах) були повністю позбавлені джерела доходів. Деякі з них стали на шлях злочинної діяльності й досягли надзвичайних успіхів. Нігерійські злочинні організації зайнялися широкомасштабним обігом наркотиків.

¹ Див.: Rafael T. *The Mexican Mafia*. New York : Encounter Books, 2007. xi, 372 p.

² Див.: *Designation of International Cartels*. U. S. Department of State. February 20, 2025. URL: <https://www.state.gov/designation-of-international-cartels/#:~:text=Cártel%20de%20Sinaloa%20is%20a,drugs%20to%20the%20United%20States>

³ Див.: Ellis S. *This present darkness : a history of Nigerian organized crime*. New York, NY : Oxford University Press, 2016. xv, 313 p.

Вони займаються також шахрайством та вимаганням, у тому числі підробкою кредитних карток та махінаціями, пов'язаними з діяльністю комерційних банків та програмами допомоги по лінії уряду. Вони досягли успіху у виготовленні фіктивних посвідчень особи, які дозволяють їм здійснювати такі операції, як використання підроблених чеків для отримання неінкасованих сум, отримання субсидій на освіту, шахрайство з метою одержання соціальних пільг, одержання обманним шляхом страхових виплат та коштів за допомогою електронного переказу. Вони не вплутуються у великомасштабні операції і надають перевагу дрібним операціям, проводячи безліч таких операцій і прагнучи, як правило, залишатися в тіні. Найбільш відомі способи шахрайства, що використовуються нігерійськими злочинними організаціями, отримали назву шахрайство за схемою «нігерійських листів». Нігерійські кримінальні угруповання засновані, як і італійські, на сімейних та кланових зв'язках, що надзвичайно ускладнює проникнення в їхнє середовище агентів поліції.

Після 1991 р. у світі з'явилася організована злочинність з Росії та Східної Європи¹. Класичне становлення транснаціональної організованої злочинності в Росії припадає на кінець 80-х – початок 90-х рр. XX ст. Сприяли розквіту російської організованої злочинності лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, руйнування єдиного економічного простору СРСР, відсутність ефективно охоронюваних кордонів, ослаблення держави та її інститутів та сепаратистські тенденції в Росії, політична нестабільність, загострення міжнаціональних конфліктів, корупція. Під час перебудови та стихійного переходу до ринку злочинні організації використовували транснаціональні можливості для контрабандного вивезення нафтопродуктів, золота, металів, сировини, озброєння, валюти, антикваріату та творів мистецтва в інші країни, контрабандного і безмитного ввезення товарів до Росії. Номенклатурні транснаціональні злочинні організації опинилися поза конкуренцією і за кордоном, і у своїй країні. За кордоном тому, що вони фактично створювалися ще за часів колишньо-

¹ Див.: Russian and post-Soviet organized crime / edited by Mark Galeotti. Aldershot, England ; Brookfield, [Vt.] : Ashgate, 2002. xxi, 340 p.

го СРСР і мали величезні, ні з чим не порівняні ресурси, які вони розпродавали за демпінговими цінами. А у своїй країні тому, що в ній не було нормальних ринкових відносин, і з ними ніхто не міг конкурувати, оскільки вони безпосередньо курувалися партійними, державними, господарськими структурами, а нерідко КДБ і МВС.

Загалом у Росії діють від 2500 до 8000 угруповань організованої злочинності. Деякі з них засновані на клановій чи етнічній спільності, інші – на територіальній¹. Понад 200 кримінальних угруповань мають транснаціональні зв'язки, поширили той чи інший вплив та контакти на Захід, особливо в Західну Європу та США². Відмінною рисою російських кримінальних об'єднань є активне використання насильства, жорстокість, часте звертання до послуг найманих кілерів. Російські кримінальні об'єднання завдяки поширеній корупції проникли в політичну систему своєї країни. Російська організована злочинність займається здирицтвом, рекетом, організацією проституції, виробництвом порнографічної продукції, торгівлею вкраденими автомобілями та ядерними матеріалами, відмиванням грошей, наркобізнесом (гашиш, синтетичні наркотики, героїн, марихуана тощо)³. В Австрії російські кримінальні угруповання займаються організацією проституції, відмиванням грошей, здійснюють наркотрафік, у Бельгії – організацією проституції, рекетом, порнографією, у Фінляндії – організацією проституції, незаконним ввезенням людей, контрабандою горілки і дорогоцінностями. На російську організовану злочинність припадає третина від загальної кількості злочинів, включаючи проституцію, торгівлю вкраденими автомобілями, здирицтвом, підробкою документів, торгівлею зброєю та радіоактивними матеріалами. В Італії російські кримінальні групи займаються вимаганням, торгівлею зброєю, незаконним ввезенням громадян,

¹ Див.: Russian organized crime / Global Organized Crime Project ; project chair, William H. Webster ... [et al.]. Washington, D. C. : Center for Strategic and International Studies, 1997. xi, 94 p.

² Див.: Unger C. House of Trump, House of Putin : the untold story of Donald Trump and the Russian mafia. New York : Dutton, 2019. 368 p.

³ Див.: Varese F. The Russian mafia : private protection in a new market economy. Oxford, England ; New York : Oxford University Press, 2001. xiv, 290 p.

у Нідерландах – організацією проституції, порнографією, економічними злочинами, торгівлею вкраденими автомобілями, в Іспанії – відмиванням грошей та крадіжкою дорогих автомобілів, у Швеції – організацією незаконної імміграції, у Великій Британії – проституцією та відмиванням грошей. Російські кримінальні групи також тісно співпрацюють з організованою злочинністю з інших країн.

Турецькі кримінальні угруповання, що діють у Європі, засновані на сімейних та кланових зв'язках і структуровані ієрархічно. Вони відіграють важливу роль у торгівлі наркотиками, насамперед у торгівлі героїном та іншими опіатами. Турецька мафія ввозить до Європи наркотики із країн так званого «Золотого трикутника» (західна частина Лаосу, північні провінції Таїланду та північно-східні регіони Бірми) та країн так званого «Золотого півмісяця» (Афганістан, Іран та Пакистан). Турецька організована злочинність займається також підробкою продукції, нелегальною імміграцією, викраденням людей. Вона є надзвичайно активною в усій Європі, спираючись на громади турецьких іммігрантів у всіх європейських державах. Турецька мафія тісно співпрацює з італійськими, албанськими та голландськими злочинними об'єднаннями.

Аналіз найбільших транснаціональних злочинних угруповань дозволяє визначити їхні суттєві ознаки. Докторка юридичних наук Галина Жаровська виокремлює такі характерні ознаки, притаманні транснаціональним злочинним організаціям: «1) незаконні операції з переміщення матеріальних і нематеріальних ресурсів через державні кордони або ж переміщення осіб («торгівля людьми»), які приносять істотну економічну вигоду; 2) організований характер, структурована система взаємозв'язків з іншими соціальними й державними інститутами, внутрішня субординація та внутрішній розподіл злочинних ролей; 3) використання у своїй діяльності новітніх інформаційних технологій, сучасних засобів транспорту та комунікації, до того ж, що транснаціональні злочинні організації не виключають зі свого арсеналу традиційні форми злочинної діяльності – вбивства, шантаж, корупцію тощо; 4) симбіоз «білокомірцевої злочинності», злочинності у сфері високих технологій із іншими, зокрема, «сило-

вими» і корупційними формами злочинної діяльності, які забезпечують реалізацію складних злочинних схем у фінансовій, господарській, зовнішньоторговельній діяльності»¹.

До суттєвих ознак транснаціонального злочинного формування з точки зору організаційного устрою можна віднести: створення організаційної структури на основі ієрархічного та мережевого принципів вибудовування функціональних зв'язків між внутрішніми (ієрархічна вертикаль) і зовнішніми (периферійна мережева горизонталь) модулями, що дозволяє поєднувати жорстко структуровані елементи управління в центрі з гнучкою системою взаємовідносин на нижніх рівнях; наявність у структурі чітко вираженого лідера-організатора та групи радників-координаторів, які забезпечують вироблення концептуальних стратегічних, тактичних і організаційних положень, а також відокремленої групи керівників, які безпосередньо здійснюють управлінські функції щодо вузькопрофільних структурних елементів; відокремлення лідера-організатора та групи радників-координаторів від групи професійних керівників, які здійснюють управлінські функції стосовно вузькопрофільних структурних елементів, а також від безпосередніх виконавців кримінальних актів з метою максимального зниження ризику викриття керівної ланки та її вразливості для соціального контролю; наявність у структурі системних рівнів, що поєднують функціональні елементи, призначені як для безпосереднього скоєння злочинів, так і для виконання завдань щодо забезпечення належного функціонування формування в цілому (наприклад, розвідки, кримінальної безпеки, інформаційного забезпечення, фінансової підтримки та ін.); стійкість і стабільність як окремих функціональних елементів та системних рівнів, так і всієї структури в цілому (особливість керівного ядра, вузькоспрямованість функцій і напрямів спеціалізації структурних елементів, завчасне вибудовування захисту від соціального контролю та ін.); швидка адаптивність структурних елементів та їх функціональних зв'язків

¹ Жаровська Г. Транснаціональна злочинність: джерела, ознаки, структура взаємозв'язків. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Правознавство*. 2013. Вип. 660. С. 115.

до змін, що відбуваються в середовищі функціонування (наприклад, до тактики дій правоохоронних органів тощо) тощо.

За функціональною ознакою транснаціонального злочинного формування підкреслимо безперервність функціонування формування одночасно у двох і більше державах, при використанні в механізмі скоєння злочину незаконного транзиту; вчинення злочинних діянь поза зв'язком з політичним курсом будь-якої держави, задля досягнення власних цілей політичного (як-от зміна правлячого режиму), економічного (встановлення контролю над економічно розвиненими регіонами або окремими галузями), корисливого (розкрадання фінансових чи матеріальних цінностей, озброєння та боєприпасів) характеру, розширення або переділу сфер впливу тощо; централізований характер ухвалення управлінських рішень, розподілу інформаційних та фінансових потоків; інтенсивна інтелектуалізація та багатогранне опрацювання злочинних планів з великою рефлексією дій противників; як правило, безособовий, формальний характер внутрішніх функціональних зв'язків вузькопрофільних структурних елементів, що максимально усуває вплив суб'єктивних чинників (особистісних інтересів, симпатій тощо) і забезпечує пріоритетне вирішення завдань на користь формування в цілому; орієнтованість на виконання конкретних завдань, що визначаються стратегією внутрішнього (ієрархічного) організаційного модуля, а також максимальний розподіл відповідальності та ризиків кримінального переслідування; активне використання корупційних зв'язків, у тому числі вибудованих структурними елементами внутрішнього організаційного модуля з метою створення сприятливого зовнішнього середовища для функціонування; висока мобільність, пов'язана з раптовим проникненням через державні кордони та оперативним відходом з простору злочинного функціонування; використання спеціально створюваних або заздалегідь сформованих легальних структур (наприклад, некомерційних організацій, громадських фондів, правозахисних асоціацій тощо) тощо.

За особистісною ознакою транснаціонального злочинного формування виокремимо домінування кримінальної мотивації; жорстку

дисципліну, конспіративність і латентність діяльності в ланцюжку внутрішніх структурних елементів; агресивність і жорстокість стосовно «неугодних» осіб, у тому числі й стосовно членів формування, що «вийшли з довіри»; професіоналізм суб'єктів, що відображається у вигляді способів скоєння злочинів та набутого характеру промислу; сприйнятливість до досягнень науково-технічного прогресу, активне використання його результатів з протиправною метою (наприклад, активне використання цифрових інструментів комунікації в інформаційно-телекомунікаційному просторі); наявність у числі членів транснаціонального злочинного формування іноземного елемента, як окремих учасників, так і у вигляді тією чи іншою мірою самостійних організаційно-структурних одиниць тощо.

Транснаціональна злочинність наскрізно пов'язана з різними складовими глобалізації: це значить, що економічні, політичні, культурно-туристичні, екологічні, спортивні та інші напрями глобального розвитку можуть бути криміналізованими, а відтак потенційно сприяти міжнародній і національній злочинності. Отже, в аспекті криміналізації низки світових макропроцесів, глобалізація лишається багатозначним і небезпечним явищем; крім того, зростання криміногенності глобалізованого світу, на жаль, поки що значно перевищує антикриміногенні можливості держав і відповідних фахових міжнародних установ.

Іншою мегатенденцією сучасності є міжнародний тероризм, який може загрожувати національній безпеці будь-якої держави, у тому числі України. Лише в 2023 р. терористами було знищено 8352 людини в 3350 терактах у всіх куточках планети. 7 жовтня 2023 р. стався найбільший терористичний напад в історії людства після 11 вересня 2001 р., коли від рук бойовиків ХАМАС загибло 1200 осіб. У ході військової відповіді Ізраїлю, станом на лютий 2024 року, загибло близько 25 000 палестинців¹. Суть справи полягає в тому, що тероризм виріс до масштабів уселенської

¹ Див.: Global Terrorism Index 2024: Measuring the Impact of Terrorism. Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2024. P. 2. URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2024/02/GTI-2024-web-290224.pdf>

небезпеки на хвилях глобалізації, осторонь якої не залишилася жодна зі сфер людської життєдіяльності, включаючи й тіньові, такі, що в минулому лише епізодично виявлялися на поверхні міжнародного життя. Вона загострила такі ключові проблеми світового розвитку, як необхідність зменшення загрози ядерної війни, що залишається актуальною; глибокі суперечності між характером цивілізації, що склалася, і природою; дегуманізація суспільства і особи; соціально-економічне розшарування населення планети, що посилюється; зростання масштабів маніпулювання громадською думкою за допомогою проникливих засобів масової інформації; комерціалізація та уніфікація культури, що призводить до збіднення духовного світу людей. Існує багато праць, присвячених проблемі дослідження міжнародного тероризму. Серед них можна виділити роботи українських (В. Антипенко, О. Бардін, Н. Білоцерківська, В. Бурба, М. Горlach, І. Грабчук, Д. Давидов, Ю. Данько, І. Дір, В. Ємельянов, В. Загурська-Антонюк, Б. Леонов, В. Ліпкан, В. Мандрагеля, О. Панфілов та ін.)¹ і зарубіжних (Дж. Александер, Й. Боданські, Й. Дімчева, К. Карчер, У. Лакзор, Р. Лоу, К. Манішевська, М. Т. Медіна,

¹ Див.: Антипенко В. Ф. Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму: монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 317 с.; Бурба В. В. Сучасний міжнародний тероризм: ідеологія та практика. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2019. № 1. С. 53–63; Грабчук І. Л. Тероризм як міжнародне явище: джерела та канали його фінансування. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 2. С. 65–70; Давидов Д. Г. Тероризм: історичні витоки і генеза кримінально-правового поняття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Вип. 85(3). С. 266–272; Данько Ю. А., Білоцерківська Н. Г. Тероризм у сучасному суспільстві: основні поняття та характеристики. *Сучасне суспільство*. 2020. Вип. 2. С. 27–37; Дір І. Ю. Тероризм як глобальна проблема світу. *Регіональні студії*. 2021. № 26. С. 38–42; Загурська-Антонюк В. Ф. Тероризм та міжнародна безпека у контексті глобалізації сучасного світу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 17–18. С. 116–123; Леонов Б. Д. Тероризм: інформаційно-правовий вимір. *Інформація і право*. 2021. № 2. С. 60–66; Современный терроризм: учебное пособие для высшей школы / Под общ. ред. проф. Горлача Н. И., проф. Требина М. П. Харьков: Тимченко, 2006. 492 с.; Требин М. П. Терроризм в XXI веке. Минск: Харвест, 2003. 816 с.; Ярмош О. В., Хом'якова М. Є. Міжнародний тероризм та особливості боротьби з ним на регіональному рівні на прикладі ЄС та ШОС. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2020. Вип. 12. С. 69–76 та ін.

С. Дж. Моревітц, Б. Нетаньяху, М. Паркес, Дж. Поуст, Л. Ротенбергер, Х. Соломон, Н. Стокхаммер, П. Уілкінсон, М. Херцог-Еванс, Р. Дж. Часді, Я. Шаран та ін.)¹ дослідників. Проте феномен міжнародного тероризму потребує ретельнішого дослідження.

Дотепер тривають дискусії відносно змісту поняття «міжнародний тероризм» серед фахівців. Більшість фахівців (О. Бардін, У. Лакьор, В. Мандрагеля, Дж. Поуст та ін.) у своїх спробах визначити міжнародний тероризм вказують на те, що його метою й змістом є породження страху і що жертви нападу можуть не мати нічого спільного з об'єктами впливу, тобто ці жертви зовсім не причетні до боротьби, що ведеться. Деякі автори (Л. Моджорян, У. Латипов та ін.) вважають визначною ознакою акту міжнародного тероризму присутність у ньому іноземного елементу, що викликає своїми діями міжнародні наслідки; інші характеризують його як особливий вид бойових дій, не регламентованих ніякими кордонами, звичаями й правилами ведення війни. І. Карпець зазначає, що міжнародний тероризм – це злочин особливого роду. Він являє собою міжнародну або внутрішньодержавну, але таку, що має міжнародний (тобто охоплює дві і більше

¹ Див.: Handbook of Understanding Terrorism: Forensic Social Sciences Case Studies / Martine Herzog-Evans, Stephen J. Morewitz (editors). Cham: Springer, 2024. vi, 270 p.; Issues of Terrorism in the Post-Coronavirus Era / Richard J. Chasdi, Yair Sharan (editors). Cham: Springer, 2024. xxi, 224 p.; Laqueur W. Terrorism. London: Weidenfeld and Nicolson, 1977. vii, 277 p.; Law R. D. Terrorism : a history. 3rd ed. Cambridge, UK ; Hoboken, NJ, USA : Polity, 2024. xiv, 402 p.; Maniszewska K. Towards a New Definition of Terrorism: Challenges and Perspectives in a Shifting Paradigm. Cham: Springer, 2024. ix, 152 p.; Martin G. Understanding terrorism : challenges, perspectives, and issues. 8th ed. Thousand Oaks, California : Sage, 2025. xxxiii, 662 p.; Rothenberger L. Terrorism as Communication: Stocktaking, Explanations and Challenges. Wiesbaden : Palgrave Macmillan, 2023. xix, 396 p.; Routledge handbook of transnational terrorism / edited by Nicolas Stockhammer. London ; New York : Routledge Taylor & Francis Group, 2024. xxiv, 560 p.; Solomon H. Directions in International Terrorism: Theories, Trends and Trajectories. Singapore: Palgrave Macmillan, 2021. xxii, 349 p.; Terrorism and Transatlantic Relations: Threats and Challenges / Klaus Larres, Tobias Hof (Editors). Cham: Palgrave Macmillan, 2022. x, 265 p.; Urban Terrorism in Contemporary Europe: Remembering, Imagining and Anticipating Violence / Katharina Karcher, Yordanka Dimcheva, Mireya Toribio Medina, Mia Parkes (editors). Cham: Palgrave Macmillan, 2024. xiv, 324 p.; Wilkinson P. Political terrorism. London: Macmillan; New York: Halsted Press, 1974. 159 p. та ін.

держав) характер, організаційну й іншу діяльність, спрямовану на створення спеціальних організацій і груп для здійснення вбивств і замахів на вбивство, заподіяння тілесних ушкоджень, насильства та захоплення людей як заручників із метою одержання викупу, насильницького позбавлення людини волі, поєднаного з наругою над особистістю, застосуванням катувань, шантажу тощо. На думку експертів ООН, міжнародний тероризм можна кваліфікувати як терористичні акти, що вчинені однією або більшою кількістю осіб, незалежно від мотивів і мають міжнародний масштаб, тому що виконавці планують свої дії не в тій країні або країнах, у яких відбуваються самі акти, одержують вказівки або приїждять з іншої країни або країн, рятуються втечею і шукають притулку в іншій країні або країнах, або іншим способом одержують допомогу в будь-якій формі з іншої країни або країн.

На наш погляд, можна запропонувати таке визначення міжнародного тероризму: організація й здійснення насильницьких актів будь-якого роду проти громадян (жителів) і майна іншої країни (держави), залякування її населення, окремих соціальних верств або державної влади, заподіяння збитку з метою одержання певної користі або переваг, прийняття необхідних рішень, усунення неугодних державних, політичних, громадських, релігійних діячів, діячів культури, а також помсти. Якщо прийняти таке визначення, то міжнародним тероризмом варто визнати агресію злочинців на території своєї країни проти, наприклад, туристів з інших країн, якщо відповідні дії вчинено із зазначених мотивів. Актом міжнародного тероризму необхідно визнати й захоплення посольства іншої держави (наприклад, посольства Японії у м. Ліма перуанськими бойовиками з лівоекстремістської організації ім. Тупака Амару в грудні 1996 р.). Запропоноване формулювання поняття міжнародного тероризму дозволяє відокремити цей злочин від інших насильницьких дій, насамперед за мотивами відповідного поводження. Специфіка тероризму, міжнародного в тому числі, полягає в тому, що жертва не завжди є певною особою з конкретним прізвищем, ім'ям, місцем і родом роботи тощо, а чимось, що уособлює іншу сферу, іншу культуру й систему відносин. Виняток

становлять державні, політичні, громадські, релігійні діячі, діячі культури, яким мстять за їхню діяльність чи для того, щоб її припинити. Зрозуміло, що такі особистості стають цілями та жертвами міжнародного тероризму.

Суб'єктами міжнародного тероризму повинні визнаватися не тільки фізичні особи або групи, але й держави, що буде мати профілактичне значення, тим більше, що держава в особі представників влади зазвичай більше піклується про свій публічний престиж і авторитет, ніж окремі люди, які часто-густо можуть діяти нелегально. Сказане про суб'єктів тероризму зовсім не означає, що в окремому випадку кримінальну відповідальність нестиме не конкретна фізична особа, а якась безлика держава. Тісний зв'язок міжнародного тероризму з процесом глобалізації, з одного боку, ускладнює розуміння його характеру та причин, з другого – полегшує. Ускладнює, тому що цей процес у вигляді, в якому він розгортається в сучасному світі, є недостатньо вивченим. Полегшує, оскільки об'єктивні складові цього процесу, які визначаються в деяких роботах¹, дозволяють абстрагуватися від ірраціонального начала при аналізі феномену міжнародного тероризму та зосередитися на тих його елементах, які є доступнішими для раціонального осмислення. Сучасному міжнародному тероризму притаманні нові риси²: відбувається формування глобальних терористичних мереж і керівних центрів, що здійснюють підготовку

¹ Див.: Globalization and terrorism : the response of Islamic scholarship / national editor, M. A. Muhibbu-Din. Nigeria : Nigeria Association of Teachers of Arabic and Islamic Studies (NATAIS), 2006. x, 224 p.; Moghaddam F. M. The new global insecurity : how terrorism, environmental collapse, economic inequalities, and resource shortages are changing our world. Santa Barbara, Calif. : Praeger Security International, 2010. x, 199 p.; Stapley L. F. Globalization and terrorism : death of a way of life. London : Karnac, 2006. xviii, 159 p. та ін.

² Див.: Сучасна гуманітаристика: актуальні питання та перспективи розвитку : монографія / [Гулай В. В., Кириленко О. М., Палагута В. І. та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків : Право, 2025. С. 201–211; Schweitzer G. E., Schweitzer C. D. A faceless enemy : the origins of modern terrorism. Cambridge, MA : Basic Books, 2002. 363 p.; The modern terrorism and its forms / edited by Sebastian Wojciechowski. Poznań : Institute of Political Science and Journalism, Adam Mickiewicz University, 2007. 311 p. та ін.

терористичних актів і координацію дій окремих виконавців¹; створюється інфраструктура терористичних угруповань, зокрема інфраструктура фінансування акцій, що проводяться²; існує тенденція до проведення масштабних акцій, що набувають характеру диверсійно-терористичної війни, з метою створення атмосфери загального страху, збудження антиурядових настроїв в суспільстві для успішної боротьби за вплив і владу³; відбувається зрощення терористичних угруповань з організованою злочинністю (насамперед, з угрупованнями, що спеціалізуються на торгівлі наркотиками та зброєю)⁴; активізується проникнення терористів і їхніх посібників у державні та громадські структури⁵ тощо.

Важливою особливістю сучасного міжнародного тероризму є мережевий принцип організації⁶. Мережі в широкому змісті слова являють собою поліцентричні структури, що самоорганізуються, зорієнтовані на досягнення конкретних цілей і завдань, з цілком автономних,

¹ Див.: After 9/11 : terrorism and crime in a globalised world / edited by David A. Charters & Graham F. Walker. Fredericton, NB : Center for Conflict Studies ; Halifax, N. S. : Centre for Foreign Policy Studies, 2004. xxvi, 441 p.; Williams P. L. The Al Qaeda connection : international terrorism, organized crime, and the coming apocalypse. Amherst, NY : Prometheus Books, 2005. 280 p.

² Див.: Lilley P. Dirty dealing : the untold truth about global money laundering, international crime and terrorism. London ; Philadelphia : Kogan Page, 2006. xx, 220 p.

³ Див.: Proxy wars from a global perspective : non-state actors and armed conflicts / edited by Pawel Bernat, Cüneyt Güler, Cyprian Aleksander Kozera. London ; New York : Bloomsbury Academic, 2024. xvii, 266 p.

⁴ Див.: Agyemang E. K. The dynamics of trans-national organized crime and terrorism : an emerging security challenge in West Africa. Accra, Ghana : Excellent Publishing & Printing, 2022. xxx, 490 p.; Kelly R. J., Rieber R. W. Terrorism, organized crime & social distress : the new world order. New York : Psyche-Logo Press, 2003. v, 152 p.; The nexus between organized crime and terrorism : types and responses / edited by Letizia Paoli, Cyrille Fijnaut and Jan Wouters. Cheltenham, UK ; Northampton, Massachusetts : Edward Elgar Publishing Limited, 2022. xiii, 523 p.; Understanding Recruitment to Organized Crime and Terrorism / David Weisburd, Ernesto U. Savona, Badi Hasisi, Francesco Calderoni (Editors). Cham: Springer, 2020. viii, 348 p. та ін.

⁵ Див.: Terrorism, organized crime and corruption : networks and linkages / edited by Leslie Holmes. Cheltenham, UK ; Northampton, MA : Edward Elgar, 2007. xv, 302 p.

⁶ Див.: Network technologies for networked terrorists : assessing the value of information and communication technologies to modern terrorist organizations / Bruce W. Don ... [et al.]. Santa Monica, CA : RAND Homeland Security, 2007. xx, 80 p.

іноді навіть тимчасових, колективів, із прозорою легітимацією влади, децентралізацією відповідальності, з горизонтальною (а не лише вертикальною) спрямованістю зв'язків і комунікацій. Мережі вільно зв'язаних між собою рівноправних і незалежних учасників як відкриті структури здатні до необмеженого розширення шляхом включення дедалі нових вузлів, якщо ті використовують аналогічні комунікаційні коди (вирішують ті самі завдання й/або сповідають ті самі цінності)¹. Терористичні мережі являють собою набагато більш рухливу й важковразливу ціль, ніж централізовані організації. Більш того, мережа до того ж виявляється чудово пристосованою до інфільтрації в органи влади й управління, до корупційних практик тощо, має велику стійкість і здатність до регенерації².

Трансформація терористичних співтовариств останнім часом відбувається переважно саме шляхом адаптації мережових форм організації до потреб терористичних груп³. Має місце відхід терористичних організацій від ієрархічних і лінійних моделей організації й перехід до мережових. Причому ця тенденція нерідко проявляється навіть у випадках з раніше цілком ієрархічними організаціями й структурами (типу Хезболла; або, наприклад, ті, що виникають при цілком традиційному, централізованому ФАТХу як «апендикс» горизонтально інтегрованих, побудованих за мережовим принципом й здатних підключитися до міжнародної терористичної мережі «Бригад мучеників АльАкси»).

Нова, мережева модель терористичної організації дозволяє досягати більшої конспіративності й ефективності. Її фінансові можливості у світі, що глобалізується, виявляються самодостатніми. У структурному плані найпоширенішою й небезпечною моделлю побудови

¹ Див.: Fredholm M. Transnational organized crime and jihadist terrorism : Russian-speaking networks in Western Europe. London ; New York, NY : Routledge, Taylor & Francis Group, 2018. ix, 228 p.

² Див.: Social networks, terrorism and counter-terrorism : radical and connected / edited by Martin Bouchard. London ; New York : Routledge, Taylor & Francis Group, 2015. xviii, 238 p.

³ Див.: Saal J. The Dark Social Capital of Religious Radicals: Jihadi Networks and Mobilization in Germany, Austria and Switzerland, 1998–2018. Wiesbaden: Springer VS, 2021. xxii, 527 p.

міжнародної терористичної мережі є так звана SPIN-структура (сегментована, поліцентрична, ідеологічно інтегрована мережа – segmented, polycentric, ideologically integrated network). Творцем найбільш ефективної єдиної глобальної, міжнародної терористичної мережі нового типу є У. бен Ладен. Сила «Аль-Каїди» у поєднанні рис сучасного світопорядку, що порушує основи, ідеологічно індоктринованого широкого революційного руху й водночас конспіративної організації, здатної вести терористичну війну¹.

Чудово опановані міжнародними терористами нові інформаційні технології дозволяють найбільш повно задіяти потенціал, що міститься в мережевих організаційних формах. Розвиток інформаційних систем збільшує фінансові, розвідувальні й дослідницькі (спроби розробки зброї масового ураження) можливості терористичних організацій. Крім того, для світових терористичних мереж основою ефективної взаємодії є система комунікацій. Причому неважко здогадатися, що мережеві форми організації мають потребу в ній навіть більше, ніж старі ієрархічні. Експерти виділяють три ключових напрями, по яких використання нових технологій дозволяє підвищити ефективність організації терористичних мереж і координацію діяльності бойових груп, що входять до їх складу: 1) підвищення рівня координації дій; 2) розширення організаційних можливостей як таких; 3) активізація обмінів інформацією, у тому числі в реальному часі, що явно перевищує на сучасному етапі можливості міждержавного співробітництва. У результаті глобальна терористична мережа виявляється майже ідеально адаптованою до умов так званих «ройових» війн або війн із використанням принципу «бойової зграї», коли за завданням чітко скоординованого за місцем і часом удару бойовиків і підрозділів підтримки, що прибувають з різних напрямків (нині – можливо, навіть із різних країн) необхідне буквально «зникнення», «розчинення» бойової або терористичної групи, що знову розпадається на окремі сегменти, які стрімко зникають із місця дії або зливаються з масою населення.

¹ Див.: Corbin J. Al-Qaeda : in search of the terror network that threatens the world. New York : Thunder Mouth Press/Nation Books, 2002. xviii, 315 p.

Таким чином, слід констатувати, що деструктивні мегатенденції сучасності суттєво впливають на майбутнє людства, геополітичну ситуацію у світі. Відповіддю на негативні виклики сучасності може стати тільки активізація міждержавного співробітництва у сфері безпеки (у тому числі, під егідою ООН або на іншій основі) та поступове ревізування, осучаснення норм міжнародного права з перспективою створення принципово нових (можливо, також мережових) міжнародних структур безпеки, які будуть успішно боротися з транснаціональною злочинністю та міжнародним тероризмом.

==== Список використаних джерел

1. Америксе А. Якудза. Звідки походить японська мафія і чому вона переживає занепад. *BBCnews. Україна*. 28.04.2024. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cv2xdpr1wlqo>
2. Антипенко В. Ф. Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму: монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 317 с.
3. Бурба В. В. Сучасний міжнародний тероризм: ідеологія та практика. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2019. № 1. С. 53–63.
4. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність : монографія / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ : Ліра, 2009. 356 с.
5. Герасіна Л. М., Требін М. П. Деструктивні мегатенденції сучасності: глобальний конфлікт, глобалізація злочинності, міжнародний тероризм. *Український соціум*. 2008. № 4 (27). С. 140–148.
6. Грабчук І. Л. Тероризм як міжнародне явище: джерела та канали його фінансування. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 2. С. 65–70.
7. Давидов Д. Г. Тероризм: історичні витоки і генеза кримінально-правового поняття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Вип. 85(3). С. 266–272.
8. Данько Ю. А., Білоцерківська Н. Г. Тероризм у сучасному суспільстві: основні поняття та характеристики. *Сучасне суспільство*. 2020. Вип. 2. С. 27–37.
9. Дір І. Ю. Тероризм як глобальна проблема світу. *Регіональні студії*. 2021. № 26. С. 38–42.

10. Жаровська Г. Транснаціональна злочинність: джерела, ознаки, структура взаємозв'язків. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Правознавство*. 2013. Вип. 660. С. 111–117.
11. Жаровська Г. П. Транснаціональна організована злочинність в Україні: феномен, детермінація, протидія : монографія / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : ЧНУ : Рута, 2018. 567 с.
12. Загурська-Антонюк В. Ф. Тероризм та міжнародна безпека у контексті глобалізації сучасного світу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. №17–18. С. 116–123.
13. Краснов О. Транснаціональна організована злочинність: риси та напрями протидії. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Юридичні науки*. 2019. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2019_3_11
14. Леган І. М. Транснаціональна злочинність, її різновиди та прояви: теоретико-методологічні аспекти. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки*. 2021. Т. 32(71), №3. С. 70–75.
15. Леонов Б. Д. Тероризм: інформаційно-правовий вимір. *Інформація і право*. 2021. №2. С. 60–66.
16. Орловська Н. А. Транснаціональна та транскордонна злочинність: актуальні питання феноменології. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Юридичні науки*. 2018. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2018_4_3
17. Современный терроризм: учебное пособие для высшей школы / Под общ. ред. проф. Горлача Н. И., проф. Требина М. П. Харьков: Тимченко, 2006. 492 с.
18. Сучасна гуманітаристика: актуальні питання та перспективи розвитку : монографія / [Гулай В. В., Кириленко О. М., Палагута В. І. та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків : Право, 2025. 226 с.
19. Ткачова О. В. Транснаціональна організована злочинність як сучасне явище: визначення й основні риси. *Теорія і практика правознавства*. 2021. Вип. 1. С. 78–87.
20. Ткачова О. В. Транснаціональна злочинність: особливості й основні моделі. *Теорія і практика правознавства*. 2021. Вип. 2. С. 240–251.
21. Требин М. П. Терроризм в XXI веке. Минск: Харвест, 2003. 816 с.
22. Ярмош О. В., Хом'якова М. Є. Міжнародний тероризм та особливості боротьби з ним на регіональному рівні на прикладі ЄС та ШОС. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія:*

- Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2020. Вип. 12. С. 69–76.
23. A handbook of transnational crime and the rehabilitation of offenders / editors: P. N. Ndubueze, F. Attoh, S. O. Adejoh. Yaba-Lagos : Universtiy of Lagos Press and Bookshop Ltd., 2022. xxii, 324 p.
 24. A research agenda for global crime / edited by Tim Hall, Vincenzo Scalia. Cheltenham, UK ; Northampton, MA : Edward Elgar Publishing, 2019. xi, 181 p.
 25. After 9/11 : terrorism and crime in a globalised world / edited by David A. Charters & Graham F. Walker. Fredericton, NB : Center for Conflict Studies ; Halifax, N. S. : Centre for Foreign Policy Studies, 2004. xxvi, 441 p.
 26. Agyemang E. K. The dynamics of trans-national organized crime and terrorism : an emerging security challenge in West Africa. Accra, Ghana : Excellent Publishing & Printing, 2022. xxx, 490 p.
 27. Albanese J. S. Transnational crime and the 21st century : criminal enterprise, corruption, and opportunity. New York : Oxford University Press, 2011. xvii, 158 p.
 28. Allum F., Sands J. Explaning organized crime in Europe: Are economists always right? *Crime, law & social change*. 2004. Vol. 41, Issue 2. P. 133–160. DOI: 10.1023/B:CRIS.0000016223.49968.17
 29. Arcà F. Mafia, camorra, 'ndrangheta. Roma : Lato side, 1982. 373 p.
 30. Bestler A. The Sicilian Mafia: The Armed Wing of Politics. Wiesbaden: Springer, 2023. xv, 467 p.
 31. Booth M. The triads : the growing global threat from the Chinese criminal societies. New York: St. Martin's Press, 1991. xiii, 215 p.
 32. Coluccello R. Challenging the Mafia Mystique: Cosa Nostra from Legitimation to Denunciation. London: Palgrave Macmillan, 2016. xi, 260 p.
 33. Comparative and international policing, justice, and transnational crime / edited by Sesha Kethineni. Durham, N. C. : Carolina Academic Press, 2010. xxiii, 426 p.
 34. Corbin J. Al-Qaeda : in search of the terror network that threatens the world. New York : Thunder Mouth Press/Nation Books, 2002. xviii, 315 p.
 35. Curtis G. E., Elan S. L., Hudson R. A. et al. Transnational activities of Chinese crime organizations. *Trends Organ Crim*. 2002. Vol. 7. P. 19–57. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12117-002-1011-4>
 36. Designation of International Cartels. *U. S. Department of State*. February 20, 2025. URL: <https://www.state.gov/designation-of-international->

- cartels/#:~:text=Cártel%20de%20Sinaloa%20is%20a, drugs%20to%20the%20United%20States.
37. Dickie J. Cosa Nostra : a history of the Sicilian Mafia. New York : Palgrave Macmillan, 2004. 370 p.
 38. Ellis S. This present darkness : a history of Nigerian organized crime. New York, NY : Oxford University Press, 2016. xv, 313 p.
 39. Encyclopedia of transnational crime & justice / Margaret E. Beare, editor. Thousand Oaks, Calif. : SAGE Publications, 2012. xxviii, 510 p.
 40. Fredholm M. Transnational organized crime and jihadist terrorism : Russian-speaking networks in Western Europe. London ; New York, NY : Routledge, Taylor & Francis Group, 2018. ix, 228 p.
 41. Handbook of Understanding Terrorism: Forensic Social Sciences Case Studies / Martine Herzog-Evans, Stephen J. Morewitz (editors). Cham: Springer, 2024. vi, 270 p.
 42. Hill P. B. E. The Japanese mafia : Yakuza, law, and the state. Oxford ; New York : Oxford University Press, 2003. xi, 323 p.
 43. Huston P. Tongs, gangs, and triads : Chinese crime groups in North America. Boulder, Colo. : Paladin Press, 1995. x, 270 p.
 44. Gasparini M. The Mafia : history and legend / translated from the Italian by Brian Eskenazi. Paris : Flammarion ; London : Thames & Hudson, 2011. 207 p.
 45. Global Terrorism Index 2024: Measuring the Impact of Terrorism. Sydney: The Institute for Economics & Peace, 2024. 80 p. URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2024/02/GTI-2024-web-290224.pdf>
 46. Globalization and terrorism : the response of Islamic scholarship / national editor, M. A. Muhibbu-Din. Nigeria : Nigeria Association of Teachers of Arabic and Islamic Studies (NATAIS), 2006. x, 224 p.
 47. Issues of Terrorism in the Post-Coronavirus Era / Richard J. Chasdi, Yair Sharan (editors). Cham: Springer, 2024. xxi, 224 p.;
 48. Kaplan D. E., Dubro A. Yakuza : the explosive account of Japan's criminal underworld. Reading, Mass. : Addison-Wesley, 1986. xi, 336 p.
 49. Kaplan D. E., Dubro A. Yakuza : Japan's criminal underworld. London : Robert Hale, 2003. xxii, 400 p.
 50. Kelly R. J., Rieber R. W. Terrorism, organized crime & social distress : the new world order. New York : Psycke-Logo Press, 2003. v, 152 p.
 51. Laqueur W. Terrorism. London: Weidenfeld and Nicolson, 1977. vii, 277 p.
 52. Law R. D. Terrorism : a history. 3rd ed. Cambridge, UK ; Hoboken, NJ, USA : Polity, 2024. xiv, 402 p.

53. Lilley P. *Dirty dealing : the untold truth about global money laundering, international crime and terrorism*. London ; Philadelphia : Kogan Page, 2006. xx, 220 p.
54. Lin L. S. F. *Asian Organized Crime and the Anglosphere*. Cham: Springer, 2023. xii, 144 p.
55. Madsen F. G. *Transnational organized crime*. London ; New York : Routledge, 2009. xxii, 168 p.
56. Maniszewska K. *Towards a New Definition of Terrorism: Challenges and Perspectives in a Shifting Paradigm*. Cham: Springer, 2024. ix, 152 p.
57. Maran A. G. D. *Mafia : inside the dark heart : the rise and fall of the Sicilian Mafia*. New York: Thomas Dunne Books, 2010. 411 p.
58. Marcy W. L. *Narcostates : civil war, crime, and the war on drugs in Mexico and Central America*. Boulder; London : Lynne Rienner Publishers, Inc., 2023. viii, 359 p.
59. Martin G. *Understanding terrorism : challenges, perspectives, and issues*. 8th ed. Thousand Oaks, California : Sage, 2025. xxxiii, 662 p.
60. McCarthy D. M. P. *An economic history of organized crime : a national and transnational approach*. Abingdon, Oxon ; New York : Routledge, 2011. xi, 323 p.
61. Moghaddam F. M. *The new global insecurity : how terrorism, environmental collapse, economic inequalities, and resource shortages are changing our world*. Santa Barbara, Calif. : Praeger Security International, 2010. x, 199 p.
62. Monnier M. *La Camorra : notizie storiche raccolte e documentate / introduzione di Gabriella Gribaudo*. Lecce : Argo, 1994. 187 p.
63. Murray D. H., Baoqi Q. *The origins of the Tiandihui : the Chinese triads in legend and history*. Stanford, Calif. : Stanford University Press, 1994. ix, 350 p.
64. *Network technologies for networked terrorists : assessing the value of information and communication technologies to modern terrorist organizations* / Bruce W. Don ... [et al.]. Santa Monica, CA : RAND Homeland Security, 2007. xx, 80 p.
65. Nieves R. J. *Colombian cocaine cartels : lessons from the front*. Washington, D. C. : National Strategy Information Center, 1997. ii, 34 p.
66. O'Neill M. *The transnational crime of human trafficking*. Abingdon, Oxon ; New York, NY : Routledge, 2024. vii, 172 p.
67. *Proxy wars from a global perspective : non-state actors and armed conflicts* / edited by Pawel Bernat, Cüneyt Güler, Cyprian Aleksander Kozera. London ; New York : Bloomsbury Academic, 2024. xvii, 266 p.

68. Rafael T. The Mexican Mafia. New York : Encounter Books, 2007. xi, 372 p.
69. Robertson F. Triangle of death : the inside story of the Triads – the Chinese mafia. London : Routledge and K. Paul, 1977. 184 p.
70. Roth M. P. Global organized crime : a reference handbook. Santa Barbara, Calif. : ABC–CLIO, 2010. xix, 308 p.
71. Rothenberger L. Terrorism as Communication: Stocktaking, Explanations and Challenges. Wiesbaden : Palgrave Macmillan, 2023. xix, 396 p.
72. Routledge handbook of transnational terrorism / edited by Nicolas Stockhammer. London ; New York : Routledge Taylor & Francis Group, 2024. xxiv, 560 p.
73. Russian and post-Soviet organized crime / edited by Mark Galeotti. Aldershot, England ; Brookfield, [Vt.] : Ashgate, 2002. xxi, 340 p.
74. Russian organized crime / Global Organized Crime Project ; project chair, William H. Webster ... [et al.]. Washington, D. C. : Center for Strategic and International Studies, 1997. xi, 94 p.
75. Saal J. The Dark Social Capital of Religious Radicals: Jihadi Networks and Mobilization in Germany, Austria and Switzerland, 1998–2018. Wiesbaden: Springer VS, 2021. xxii, 527 p.
76. Scalia V. Crime, Networks and Power: Transformation of Sicilian Cosa Nostra. Cham: Palgrave Macmillan, 2016. xiii, 124 p.
77. Schweitzer G. E., Schweitzer C. D. A faceless enemy : the origins of modern terrorism. Cambridge, MA : Basic Books, 2002. 363 p.
78. Serao E. King of the Camorra / tr. by Baron Bernardo Quaranta di San Severino. New York: G. W. Dillingham company, 1912. 303 p.
79. Sergi A., Lavorgna A. 'Ndrangheta: The Glocal Dimensions of the Most Powerful Italian Mafia. Cham: Palgrave Macmillan, 2016. ix, 122 p.
80. Seymour C. Yakuza diary : doing time in the Japanese underworld. New York : Atlantic Monthly Press, 1996. ix, 212 p.
81. Social networks, terrorism and counter-terrorism : radical and connected / edited by Martin Bouchard. London ; New York : Routledge, Taylor & Francis Group, 2015. xviii, 238 p.
82. Solomon H. Directions in International Terrorism: Theories, Trends and Trajectories. Singapore: Palgrave Macmillan, 2021. xxii, 349 p.
83. Stapley L. F. Globalization and terrorism : death of a way of life. London : Karnac, 2006. xviii, 159 p.
84. Sterling C. Octopus : the long reach of the international Sicilian Mafia. New York : Norton, 1990. 384 p.

85. ter Haar B. J. *Ritual & mythology of the Chinese triads : creating an identity*. Leiden ; Boston : Brill, 2000. xiii, 517 p.
86. *Terrorism and Transatlantic Relations: Threats and Challenges* / Klaus Larres, Tobias Hof (Editors). Cham: Palgrave Macmillan, 2022. x, 265 p.
87. *Terrorism, organized crime and corruption : networks and linkages* / edited by Leslie Holmes. Cheltenham, UK ; Northampton, MA : Edward Elgar, 2007. xv, 302 p.
88. *The modern terrorism and its forms* / edited by Sebastian Wojciechowski. Poznań : Institute of Political Science and Journalism, Adam Mickiewicz University, 2007. 311 p.
89. *The 'Ndrangheta and Sacra Corona Unita : The History, Organization and Operations of Two Unknown Mafia Groups* / edited by Nicoletta Serenata. Cham : Springer, 2014. xv, 185 p.
90. *The nexus between organized crime and terrorism : types and responses* / edited by Letizia Paoli, Cyrille Fijnaut and Jan Wouters. Cheltenham, UK ; Northampton, Massachusetts : Edward Elgar Publishing Limited, 2022. xiii, 523 p.
91. *The Palgrave Handbook of (In)security and Transnational Crime in Africa* / Adebunsi Isaac Adeniran, James Olabisi Ayodele, Lanre Olusegun Ikuteyijo (Editors). Cham: Palgrave Macmillan, 2025. viii, 409 p.
92. *Transnational organized crime* / edited by Margaret E. Beare. Farnham, Surrey, England ; Burlington, VT : Ashgate, 2013. xxxi, 608 p.
93. *Understanding Recruitment to Organized Crime and Terrorism* / David Weisburd, Ernesto U. Savona, Badi Hasisi, Francesco Calderoni (Editors). Cham: Springer, 2020. viii, 348 p.
94. Unger C. *House of Trump, House of Putin : the untold story of Donald Trump and the Russian mafia*. New York : Dutton, 2019. 368 p.
95. *Urban Terrorism in Contemporary Europe: Remembering, Imagining and Anticipating Violence* / Katharina Karcher, Yordanka Dimcheva, Mireya Toribio Medina, Mia Parkes (editors). Cham: Palgrave Macmillan, 2024. xiv, 324 p.
96. Varese F. *The Russian mafia : private protection in a new market economy*. Oxford, England; New York : Oxford University Press, 2001. xiv, 290 p.
97. Wilkinson P. *Political terrorism*. London: Macmillan; New York: Halsted Press, 1974. 159 p.
98. Williams P. L. *The Al Qaeda connection : international terrorism, organized crime, and the coming apocalypse*. Amherst, NY : Prometheus Books, 2005. 280 p.

==== Авторський колектив

Бережна Ольга Русланівна, кандидатка технічних наук, доцентка, докторантка спеціальності 136 «Металургія», Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні, Запорізький національний університет.

Готра Олена Броніславівна, кандидатка історичних наук, доцентка, доцентка кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін, Державний податковий університет, м. Ірпінь.

Іванов Сергій Володимирович, член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, старший науковий співробітник Придніпровського наукового центру НАН України і МОН України.

Мельник Оксана Андріївна, докторка психологічних наук, старший науковий співробітник, доцентка кафедри загальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Разумова Ганна Вікторівна, докторка економічних наук, доцентка, професорка кафедри маркетингу та бізнес-адміністрування, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», старший науковий співробітник Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз.

Сергієнко Тетяна Іванівна, кандидатка політичних наук, доцентка, доцентка кафедри бізнесу та управління, Національний університет «Запорізька політехніка».

Требін Михайло Петрович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

Хайнас Роман Михайлович, асистент кафедри бізнес адміністрування, маркетингу та менеджменту, ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Чупрій Леонід Васильович, доктор політичних наук, професор, професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін, Державний податковий університет, м. Ірпінь.

Наукове видання

Іванов Сергій Володимирович,
Мельник Оксана Андріївна,
Разумова Ганна Вікторівна та ін.

ДЕСТРУКТИВНІ МЕГАТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОСТІ: ВІД ПАНДЕМІЇ ДО ВІЙНИ

Монографія

Редактор *Т. О. Чернишова*

Підписано до друку 10.03.2025. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 12,2. Обл.-вид. арк. 10. Тираж 100 пр. Зам. № 307

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
Е-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
Е-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017